

Molnár Judit

Az anyanyelvi oktatás – öröm vagy teher?!

Az Érmelléket kivéve Bihar megye, jelesül a 910 éve alapított Nagyvárad a maga egyharmad alatti magyarságával már sajnos szórványszámba megy. Nem panaszkodni akarok, hisz a várad három színmagyar (40 osztály) és négy tagozatos (kb. 30 osztály) középiskolája mellett Szalontán, Margittán, Mihályfalván és Székelyhídon is tanulhatnak érettségiig magyarul. De hogy mi az ára ezen osztályok megtartásának, azt csak a hasonló helyzetben lévők tudhatják.

Kizárólag a magam nevében beszélek, a magam – tagozatos – iskolájának tapasztalatai alapján. Előrebocsátom, hogy tisztelet a kivételnek, annak a sok-sok szülőnek, aki az anyanyelvi oktatást örömként éli és élteti meg a gyermekével. Ők enyhítik a keserűséget, és természetesen nem ők okozzák azt. De sajnos egyre többen vannak, akik a gyerek „érdekeit”(?) emlegető álságos sajnálkozásoknak hisznek, és súlyos teherként cipelik az anyanyelvi kultúra igényét. Ők kérik számon rajtunk a gyenge eredményeket, mondván, hogy ilyen jegyeket a román osztályban is kapna a gyerek. Ők találják soknak az olvasnivalót, holott románból nincs „annyi könyv feladva”. Ők döntenek az átíratásról, számolgatva a heti 3-4 órával kevesebb „terhelést”, az érettségi mínusz két vizsgájáról nem is szólva. Aztán ugyanők nyugtatják a lelkiismeretüket azzal, hogy otthon úgyis magyarul beszélnek és a magyar tévét nézik. A nagy jegyért vívott harcban ők rejtik szavaik mögé a zsarolást, hogy súlyos otthoni viták árán íratják magyar tagozatra a gyereket, hát legalább akkor bizonyítsa be, hogy a mellettünk kardoskodó szülőnek volt igaza. Ők célozgatnak arra az eshetőségre, hogy diákhány miatt akár éhen is halhatok vagy koldulhatok az utcákon. Ők kérdezik meg, hogy miért ne lehetne attól még rendes ember valakiből, aki a Buda halálában „véletlenül” nem vette észre a csodaszarvas regéjét. Ők háborognak a bukás miatt, bőszen hajtogatva, hogy „csak tud beszélni magyarul a gyerek és egyébként is ez melléktantárgy.”

Feloldani az öröm ízét, egyértelműen megoldani az öröm vagy teher „dilemmáját” nem lehet. Csak hidegen ésszerű vagy érzelmileg fűtött tanácsot lehetne osztogatni. Azt viszont miért? A válasz úgyis kész: mindenki maga tudja a baját. Igaz. Nekem ez az egyik bajom. Jó volt legalább beszélni róla.

A bizonytalanság csapdái

I. Helyzet van

Milyen pasztikus szólás a kicsúszik a lába alól a talaj: konkrétan a balesetet vagy épp a halálveszélyt, metaforikusan pedig a lelki leépülést, az egyéniség felbomlását érezteti. Igen, a bizonytalan alaphelyzet, a finalitás hiánya beláthatatlan következményekkel járhat. Talán ezért olyan régi fegyver a bizonytalanságban tartás: a manipulálás, a megfélemlítés fegyvere. '90 előtt alkalmazták is mindenhol, mindenkivel szemben. A tanügyi „káder” – különösen ha valamelyik „együttélő nemzetiséghez” tartozott – feje fölött állandóan ott lógott Damoklész kardjaként a lehetőség, hogy a következő tanévben nem lesz órája, kihelyezik valahová az Isten háta mögé, legjobb esetben örülhet, ha helyben marad, bár több iskola közt kell futkosnia. Ha nem hallgat szépen. Ez hatott: a tanártársadalom végrehajtók hadává lett. Gondolkodni, egy-egy intézkedésre rákérdezni nemcsak veszélyes, de fölösleges is volt: a két válaszlehetőség a lakonikus „csak” vagy a bőbeszédűbb mert az igazgató, a tanfelügyelőség, a minisztérium, végső soron a párt így akarja. Működött a tekintélyelv lefelé is: a gyerekekbe belenevelték a félelmet, a ne szólj szám, nem fáj fejem magatartást, a csak azért, mert én vagyok a tanár „igazát”.

És '90 után?! Felnőtt ember nehezen szabadul meg beidegződéseitől, de a gyermekkori rögzülések sem múlnak el könnyedén. Ráadásul a demokráciát nem lehet deklarálni, nagyon hosszú idő és sok fájdalmas tapasztalat kell a megtanulásához-gyakorlásához. Maradt tehát a „fenti utasításokat” gondolkodás nélkül végrehajtó régi gárda és az észrevétlenül ugyanebbe belenőtt fiatalok.

És természetesen a bizonytalanság. Igaz, hogy most már nem a politikai fenyegetés rángatja lábunk alól a talajt, hanem a politikum cinikus kísérletező kedve. Végső soron mindegy is. Hisz legfőljebb egy parlamenti ciklusra lehet tervezni, de még ez a négy évnyi biztonság is csak vágyálom. Lásd a jelenlegi helyzetet: nehéz volna összeszámolni, hány átgondolatlan, hebehurgya intézkedést hoztak pusztán a 2000-es választások óta. Kötelező kilenc osztály, képességvizsga nélkül. Storno. Kötelező hat éves kori beiskolázás – kivéve a kivételeket. Kötelező tíz osztály, de... Elméleti középiskola és/vagy szépmesterségek tanodája?! Minek mondjam, tudjuk mindnyájan.

Csakhogy a kísérletezgetés hozadékai máris körvonalazódnak.

II. Lehetséges magatartásformák

1) *Mit tesz a tanár?*

Az „okosabbja” semmit. Ennyi pénzért, ilyen káoszban mért dolgoznék? – hallani naponta a költői kérdést. Valahogy csak eltelik az az ötven perc, beszélgetünk, olvasgatunk, aztán majd meglátjuk.

A „butábbja” végzi a dolgát. Töri magát, igyekszik a maximumot adni, közben pedig mélyen a tudata alá gyúri a sejtést, hogy esetleg fölösleges, amit csinál. Nem gondol erre, mert ha gondolna, úgy kellene tennie, mint a „legokosabbak”: széles ívben elkerülné a tanügyi pályát.

Megbeszélni legföljebb egymás közt lehet, hisz a szakszervezetnek mindehhez már rég nincs füle. Időnként ugyan észbe kap, nehogy valaki számon kérje a beszedett tagdíjakat – ilyenkor hangoskodnak egy kicsit, megjelennek a sztrájkfelhívó körözüvények, de a többi néma csend. Hányszor fenyegetőztünk tanévbefagyasztással és hányszor tettük meg?! A japán típusú vagy az egy-két órás sztrájkokból mi lett?! S a 2000. eleji nagy munkabeszüntetésnek az eredménye?! Nyeltük majdnem két hónapig az éhkoppot, szót sem ejtve arról, hogy a XIX. század végén épp az ilyen esetekre találták ki a szakszervezeti tagdíjat. Márciusban aztán örvendezhettünk, hogy megkaptuk az elmaradt 13. fizetést, nem egészen egy havi bért. Egyedül az állam járt jól: még többet is megtakarított a bőrünkön a másik havi járandóságánál, és röhöghetett a markába. Rádásul ellenünk hangolták az egész országot: egyebet sem lehetett hallani, mint hogy mit akarnak még (!) a tanárok, amikor annyi vakációjuk van, és úgysem csinálnak egyebet, csak beülnek az osztályba és beszélnek. Bezzeg, aki három váltásban a gép mellett görnyed...No comment.

2) *Mit tesz a diák?*

Nagyjából ugyanazt, amit a tanárja. Csakhogy az ő helyzetük sokkal elkészerítőbb. Mert abban nőnek fel, hogy semmi sem biztos, semmit nem kell elhinni, amit ma mondanak, holnap már annak az ellenkezője sem lesz igaz, csak a hülyék veszik komolyan a munkát, a szülők valahogy majd csak kinyögik az egyetemi tandíjat, s ha tíz év után is, de sikerül szerezni egy diplomát, ami feljogosít arra, hogy ...ne csináljunk semmit. Aki pedig valóban szeretne tanulni-dolgozni, az elmegy.

III. Tehát

Alaptermészetem optimista, a fentieket tehát nem a nyomott kedélyem vagy állandó borúlátásom, hanem a tények írárták. A kontroll, a tavalyi népszámlálás adatai. Amin a legkülönbözőbb helyeken és szempontokból csakis siránkozást hallhattunk. De – legalábbis jómagam – nem találkoztam/tunk egyetlen olyan emberrel sem, aki azt mondta volna, hogy ő vagy az ő intézménye (is) hibás mindezért. Voltak fogadkozások, mélyreható tudományos(?) elemzések, különböző távú tervezgetések.

És ezzel maradtunk. A szakminisztérium továbbra is ontja hajmeresztő ötleteit, ma ezzel, holnap amazzal kísérletezgetve a tengerimalacokon.

Mert tudják, hogy lehet. Tudják, hogy a beidegződések tökéletesen működnek, s egy-egy folyosói dohogáson túlmenően úgysem történik semmi „érdekes”. A végrehajtók végrehajtanak. Nem okoskodnak, nem kérdezik az utasítások logikáját, miértjét. Azt tehetnek tehát velük, amit... Mindegy. Még kőkemény biztosítékuk is van a fentiek igazára: az ÁLLANDÓ BIZONYTALANSÁG KANCSUKÁJA.